

אך פרי לצדיק • זיעשו פרי תבואה

מהדורת ברכות טוב

ספר

אך פרי תבואה המבואר

על התורה

מכנה הארץ זמירות שמענו צב"י לצדיק, דברים מתוקים מדבש ונופת צופים, שבעתים מזוקקים, מאדם הגדול בענקים, חכם הרזים, מנורה הטהורה, אספריא המאירה, ה"ה כבוד אדומ"ו הרב הגדול הצדיק הקדוש גאון ישראל והדרו רכבו ופרשיו מופת הדור בוצינא קדישא חסידא ופרישא נ"י עה"י פה ח"ב בנגלה ובנסתר האי חסיד האי עני

קקש"ת מוהר"ר **צבי הירש** בן מוה"א **אהרן** זצוקלה"ה

נוהג כצאן יוסף עמו ונחלתו פה קהלתנו עיר **ליסקא** יע"א.

אשר דרש בשבתא דריגלא מדי חודש בחדשו ושבתו בשבתו בבא אישי ישראל הקרובים והרחוקים לשאוב מים בששון ממעיני תורתו וקדושתו, וזותו יעמוד לנו למען נשכיל בכל מעשי דינו ותחזינה עיינו ב"ב ירושלים נוה שאנן אהל כל יצען אמון.

(נסתח דפ"ר מונקאטש תרל"ה)

מהדורה חדשה ומפוארת, מאירת עינים, מוגהת בהגהה מדויקת ומתוקנת, נוספו אלפי מראי מקומות וציונים, נפתחו ראשי תיבות וקיצורים, הקטעים חולקו לפיסקאות קצרות, נוספו סימני פיסוק וניקוד, בתוספת כותרות משנה, והערות ביאור עם ציונים והשוואות לדבריו

יו"ל בס"ד על ידי מכון "אור לישרים" ירושלים - נהריה

שע"י ישיבת אביר יעקב "אור מאיר ושמחה" נהריה

שנת תשפ"ו לפ"ק

זה השער לה' צדיקים 'בואו בו

הו"ה"ו כצאן יוסף עמו ונחלתו פה קהלתנו עיר ליסקא יע"א

צדיק באמונתו יחיי • צדיקים ילכו בם

אֶת כָּרִי תְבוּאָה הַמְבוּאֵר

להרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זיע"א

יוצא לאור על ידי
מוסדות אביר יעקב נהריה
מכון אור לישיבים ירושלים
בראשות הרב שלמה אביחצירא שליט"א

עורך ראשי

הרב מנחם מנדל פומרנץ

מבקר אחראי

הרב אהרן פישר

עורך אחראי

הרב פנחס הוויגסברג

עורכים ומבקרים

הרב זושא דינקלס

הרב אברהם פיליפ	הרב אהרן יוסף גבירר
הרב דוד קניגסופר	הרב דוד אריה הילדסהיים
הרב שמואל קרקובר	הרב שמואל ואסרמאן
הרב חיים מרדכי רייזור	הרב שמחה בונים טשארני
הרב אהרן רייכמן	הרב יעקב יוסף טשערסקי
הרב נחום רייפן	הרב מאיר ישראלי
הרב שמועון שטרן	הרב בניהו כהן
הרב מאיר יצחק שטרנפלד	הרב שמואל ליבוביץ
הרב יוסף שרייבער	הרב אפרים מינעברג

נסדר ע"י ממלכת התורה "עוז והדר"
בנשיאות הגאון הצדיק רבי יהושע לייפער שליט"א
אב"ד "באר משה" מאנסי

הפצה והזמנות: 'היכלי תורה'

באירוסה:	בארה"ב:	בארץ ישראל:
tel. 44-191-430-0333	tel. (718) 437-0054	טל. 02-9924603
fax. 44-191-430-0555	fax. (718) 437-5314	פקס. 03-5435884

©

כל הזכויות שמורות

לישיבת אביר יעקב

אור מאיר שמחה נהריה

רח' אביר יעקב 27

נהריה

הואיל ומושקע במהדורה זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ דין תורה ולהבדיל ע"פ הזכויות בכל המדינות, אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה צילום והעתקה כולל העתקה חלקית או אחסנה במחשב או מאגר כל שהוא כל חלק מהספר, וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס ובהוספות. הספר נמכר רק על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדין. ושארית ישראל לא יעשו עולה.

נדפס בארץ ישראל

על נייר חו"ל

שאין בו חשש חילול שבת

Printed in E. Israel

הארות והערות יתקבלו בברכה

מכון אור לישיבים

רח' יוסף חכמי 30 ירושלים

פקס: 03-5423180

פְּרִשְׁת פְּרָאשִׁית

וְזֶה הַחֲלִי בְעֵצֶרֶת ה' צוּרֵי וְגוֹאֲלֵי

זֶה יִקְנֶה לְעַצְמוֹ לֵב טוֹב^[א]. כְּמוֹ שְׂמֻצִינוּ (אטס דר"ג פ"ו מ"ט) בְּרַבִּי עֲקִיבָא כְּשֶׁהִתְחִיל לְלַמֵּד וְהָיָה לְבוּ רִיק מִתּוֹרָה, אָמַר, כְּמוֹ גְּשָׁמִים הַיּוֹרְדִים עַל הָאָבֶן, לְסוֹף נַעֲשֶׂה נֶקֶב בְּאָבֶן, כֵּן הַתּוֹרָה גַּם כֵּן אִם יִלְמַד וְיִלְמַד, יִכְנַס בּוֹ הַתּוֹרָה וְיַעֲשֶׂה בּוֹ רִשְׁמֵי.

פתיחת התורה בב' וסיומה בל'
בְּרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים (א ב). וְהִנֵּה יְדוּעַ דְּהַתּוֹרָה סִימָה בְּלִמְ"ד וּפְתִיחָה בְּבִי"ת, וְהוּא בְּצִרוּף תִּבְתּ לֵב^[א] כְּמוֹ שִׁפְתָבוּ הַמְּפָרְשִׁים (אומיות דר"ע אט ג). וְהִנֵּה יֵשׁ לְתַן טַעַם לְמָה כְּתִבָּה הַתּוֹרָה זֶה הַצִּרוּף מְהֻפָּךְ אוֹת ב' בְּתַחֲלָה וְאַחַר כֶּף אוֹת לִמְ"ד.^[א] לְהוֹרוֹת דְּתַקְף אַחַר שְׂמֻסִים הַתּוֹרָה צִרִיף לְחֹזֵר לְתַחֲלָה, וְעַל יְדֵי

עיקר לימוד התורה להכניס החכמה בלב

וְהִנֵּה הַגַּם לְעַנְיָן לְמוֹד הַתּוֹרָה הִיא הַיּוֹדֵי שֶׁיִּלְמַד

בִּיאורֵי הַחֲסִידוֹת

בתיבת 'לב' שעל ידי החזרה לבו יחשוק לעשות רק טוב. ו. רבי עקיבא התחיל ללמוד תורה בשנת הארבעים לחייו, והיה בור ועם הארץ ולא ידע ללמוד תורה בכלל. ז. רבי עקיבא התחזק ואמר לעצמו, שאף שאינו יודע ללמוד תורה ואינו מבין מה שהוא לומד, בכל זאת, כשם שמים שיורדים בקביעות על אבן ללא הפסק, לטוף נעשה נקב באבן. כמו כן הוא לימוד התורה, שאם

א. 'לעיני כל ישראל' (דניס לז יג). ב. 'בראשית ברא אלהים'. ג. אות ל' עם האות ב' מרמז ל'לב'. ד. מפני מה לא רמזה התורה לצירוף תיבת 'לב' כסדרה, קודם ל' בתחילת התורה ואחר כך ב' בסיומה. ה. הַטַּעַם שרמזה התורה תיבה זו בצורה הפוכה, לרמז שבגמר התורה יש לשוב ללמוד התורה מראשיתה, והלמ"ד שבגמר התורה עם הבי"ת שבתחילתה יעלו לתיבת 'לב'. והרמז

צִיוּנֵי הַחֲסִידוֹת

יומם ולילה, ואמרו חזור חזור וכו' וכיוצא בזה הרבה, לומר כי בלב נבון תניח חכמה.

ו[א] כמו שמוצינו ברבי עקיבא. וז"ל אבות דרבי נתן: דבר אחר הוא מתאבק בעפר רגליהם זה רבי אליעזר. ושותה בצמא את דבריהם זה רבי עקיבא. מה היה תחלתו של רבי עקיבא, אמרו בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום. פעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר מי חקק אבן זו, אמרו, לא המים שתדיר נופלים עליה בכל יום, והיה רבי עקיבא מתמיה על זה, אמרו לו, עקיבא אי אתה קורא 'אבנים שחקו מים' (איוז יז ט). מיד היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו, מה רך פסל את הקשה, דברי תורה שקשה כבדול, על אחת כמה וכמה שיהקקו את לבי שהוא בשר ודם. מיד חזר ללמוד תורה. הלך הוא ובנו וישבו אצל מלמדי תינוקות, אמר לו, רבי למדני תורה, אחז רבי עקיבא בראש הלוח ובנו בראש הלוח, כתב לו א"ף ב"ת ולמדה. היה לומד והולך עד שלמד כל התורה כולה. הלך וישב לפני רבי אליעזר ולפני רבי יהושע, אמר להם, רבותי, פתחו לי טעם משנה, כוין שאמר לו הלכה אחת, הלך וישב בינו לביין עצמו, אמר דבר זה למה נאמר, חזר ושאלן והעמידן בדברים.

ו[א] כמו שכתבו המפורשים. זה לשון המדרש אותיות הרבי עקיבא: דבר אחר מפני מה ברא הקדוש ברוך הוא את העולם בבי"ת 'בראשית', ומסיים 'לעיני כל ישראל' (דניס לז יג) וכו', שכשתדבקם יחד אינן אלא 'בל', וכשהפכת אותם אינו אלא 'לב', אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני, אם אתם מקיימים שתי מידות הללו, 'בל' ו'לב' [בל, שמשים עצמנו כמי שאיננו, ולב, שיהיה לו יראת שמים (ע"פ אגריס אטוור)], מעלה אני עליכם כאלו קיימתם כל התורה כלה מבי"ת ועד למ"ד.

וראה בזהר (קע"א מהמנא פנתס רעו): ב' מן 'בראשית', ל' מן 'לעיני כל ישראל', איהו 'לב'.

וראה בספר גימטריאות (ס' ט): בלב ל"ב חללים, ושס"ה גידים, ולמעלה ה' נקבים, ורמ"ח איברים נמשכין אחר הלב. נגד התורה, ה' חומשים, מתחלת בב' 'בראשית', ומסיימת בל' 'ישראל', ובה שס"ה לאוין ורמ"ח עשה שתלוי בלב.

וראה פירוש הרא"ש (נלש"ט א ב): ועוד מתחלת בבי"ת ומסיימת בלמ"ד, זהו ל"ב חדרים שיש בלב, כלומר שמור התורה ותשמור לבך, כדכתיב (דניס ל ט) 'כי הוא חייך ואורך ימין'. ושמור התורה שהיא נר, כדכתיב (משל ו כג) 'כי נר מצוה ותורה אור', אמר הקב"ה שמור נרי ואשמור נרך לחיים.

ו[ב] להורות דתיקף אחר שמשיים התורה צריך להחזיר את החייה. ראה בפענח רזא (ד"ה גר"א, הגהות ר' יצחק ז"ר שמשון כ"ץ חתן המהר"ם): כנרמז גם כן במה שהתורה מתחלת בבי"ת ומסיימת בלמ"ד, שהם אותיות 'לב', כשהיא נעשית כעניגול וחזרות חלילה כשצריך לה, ממה שנאמר (ישוע א ט) 'והגית בה

ו[ד] די שי'למוד עד שיהיה שגורה בפיו. ראה ברמב"ם (מלמוד מוה פ"א הלכה י"ג): עד אימתי חייב אדם ללמוד תורה, עד יום מותו, שנאמר (דניס ט ד) 'זפן יסורו מלבבך כל ימי חייך', וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח וכו'. במה דברים אמורים בתחילת תלמודו של אדם, אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב, ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה, יקרא בעתים מוזמנים תורה שבכתב ודברי השמועה, כדי שלא ישכח

עַד שִׁיחֶיָּהּ שְׁגוּרָה בְּפִיו, ^[ח] אָבָל לְעִנְיָן שִׁיכְנֹס לְלִבּוֹ צָרִיף בְּכָל יָמָיו לְעַסֵּק בְּתוֹרָה"י. וְכִמּוֹ שְׂאֲמַרְתִּי ^[י] עַל הַמְדַרְשׁ (שמו"ר מט ו) עַל הַפְּסוּק 'וַיַּעֲשׂוּ כָּל חֲכָם לֵב' (שמות לו ט), זֶה שְׂאֲמַר הַפְּתוּב (שי"ט ט ז) 'מִיָּם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֱהָבָה' שְׂאֲפִלוּ אִם יָבֹאוּ כָּל אַמּוֹת הָעוֹלָם וְכוּ"ט, אָבָל בְּנֵי יָבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ יְרִיעוֹת עֲזִים וְאָבֹאוּ

וְאָשְׁכֵן בְּתוֹכָם'. וְהִנֵּה קָשָׁה, מֵאֵי טַעְמָא פְּתַב הַמְדַרְשׁ זֶה רַק עַל הַפְּסוּק 'וַיַּעֲשׂוּ כָּל חֲכָם לֵב'."

עיקר העבודה לעשות הכל מתוך חשקות הלב

וַיֵּשׁ לֹמַר, דְּהִנֵּה קָשָׁה הֲלֵא הַחֲכָמָה מְשַׁכְּנָה בְּרֵאשׁ וְלֹא בַלְב, וּמֵאֵי טַעְמָא פְּתַב 'חֲכָם

ביאורי החסידות

לאביהם שבשמים אינם יכולים. י. אף אם יבואו כל אומות העולם ויתנו כל ממונם לידבק באהבת ה' על ידי מעשה הקרבנות וקיום המצוות, לא יקובלו לפני ה', אבל בני ישראל בהוצאה קלה של יריעות עזים, באה השכינה לשרות בתוכם, מאהבת ה' אליהם. יא. ויש להבין מה שיך דרוש זה לתיבות 'חכם לב'.

מתחזק ללמוד ולחזור פעם אחר פעם, לסוף יבין מה שהוא לומד. ח. כדי לקיים מצות ידיעת התורה, צריך לחזור רק עד כדי שיידע ויזכור התורה היטב, ומכאן ואילך אין צריך לחזור. אבל כדי שתיכנס אהבת וחביבות התורה בלבו ותעשה עליו רושם, צריך לחזור גם כשהתורה שגורה בפיו. ט. אפי"ו אם יתכנסו כל אומות העולם לבטל את האהבה שיש בין ישראל

ציוני החסידות

לא כן מי שתורת ה' חפצו, כלומר שטבע לבו נוטה לתורה, הוא יהגה בה יומם ולילה, וכמו שזולתו גם בלילה לא ישכב לבו מרוב מחשבותיו על עניניו ועסקיו, כן הוא בתורה, כי עתה נפשו טהורה מכל מחשבות הבל, וגם על עסקיו אינו נותן לב רק בדרך עראי, בעבור ההכרח לא שהם נחשבים בעיניו לדברים גדולי ההערך, כי לבו מתגדל ומתרוםם על כל המעשים, לכן מה שלומד אינו שוכח ומה שהציץ לא יתעלם ממנו, לפי שהדברים שמורים ונצורים בלבו, כמו שדרך האדם לשמור ולנצור ענינים שחיוי וכבודו תלויים בהם, ואז יקל עליו המעשה, ויעבוד את ה' במצותיו בשמחה ובטוב לב, לפי שנפשו מוכנת לעבודתו על ידי המאור שבתוכו.

דבר מדברי דיני תורה, ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רוחב לבו וישוב דעתו.

וראה בשו"ע הרב (תלמוד מוה"פ פ"ג ט"ז): במה דברים אמורים בתחילת תלמודו של אדם, אבל כשיגדיל בחכמה וירבה בה במאד, ולא יהיה צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה, מפני שכבר חזר על לימודו פעמים רבות מאד, עד שנחזק היטב בזכרונו כל התורה שבכתב ושבכל פה כולה, אזי יקרא בעתים מזמנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה, כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה, ויפנה כל ימיו לעיון התלמוד וכו'.

והדברי הכל בתחילת לימודו של אדם בין במקרא בין במשנה בין בתלמוד בכל יום, לא די לו בלימוד פעם ושתיים ושלש, אלא צריך לחזור על כל אחת פעמים רבות מאד, הכל לפי כח זכרונו של אדם כדי שיוכור היטב. והמשנה והתלמוד שהן ההלכות פסוקות בטעמיהן וכו', חייב הוא מן התורה לחזור עליהן כל כך, עד שתהא משנתו סדורה ושגורה בפיו כל כך, בענין שאם ישאלנו אדם איזה דבר הלכה ממה שלמד, יוכל להשיב לו מיד אסור או מותר בלי גמגום וכו'. ועכשיו שתורה שבעל פה כתובה לפנינו, אין צריך לחזור מאה פעמים ואחת בשעת לימודו ממש, רק שיהיה מאד לחזור על הראשונות תמיד לפרקים קרובים, בענין שתהיינה כל ההלכות שלמד עד עתה חקוקות היטב בזכרונו כל הימים שבינתיים, ובוררות לו בלא גמגום כבשעת לימודו ממש.

כ"ד של דבר, על ידי שמירת התורה בלב יבא לכלל מעשה, וזהו שאמר 'שמרתם ועשיתם' וכו', שהקדים בהם שמירה, ולא אמר 'זכרתם ועשיתם', כי אפשר שיוכור ולא יעשה, כי הזכור איסור הערה ולמד כל דקדוקי האיסור, אולי כשיתקפנו יצרו לא יחדל מלחטוא, ואין תקנה אלא בשמירת התורה בלב, שבהיות התורה שמורה בלבו, כל היום תהיינה מחשבותיו ביראת ה' וחכמה, להשכיל באמתו ולהתבונן בחסדיו ובדרכיו יתברך, ולנצור בלבו חוקיו ומשפטיו עד שיהיו שגורים בפיו ולהשתמש בבניתו למצוא טוב טעם ודעת להמתיק דברי התורה לנפש.

וזה אב"ל לענין שיכנסו לבו צריך בכל ימיו לעסוק בתורה. ראה בהכתב והקבלה (דינים ז ו): 'ושמרתם ועשיתם', לא אמר 'זכרתם' רק 'ושמרתם' כמו שכתב רנ"ו, יצר לב האדם רע ובטבעו נוטה לעניני חול ולתאות העולם, וכל זמן שלא יעשה לו האדם לב חדש ורוח חדשה, קשה עליו מאד להטות לבו לתורה, ואף על פי שעוסק בה אין דבריה חקוקים על לוח לבו, ואינו שמח בהם שמחת לב, כל דבר מעניני העולם יבלבלוהו, וצרכיו ועסקיו יטרידוהו, שכמעט כל דבר בעולם גדול בעיני הלב מן התורה, ולכן לומד ושוכח מצדו ומתעלם ויקשה עליו לעשות כתורתו.

וזהו ע"ה המדרש. וז"ל: 'ויעשו כל חכם לב', הדא הוא דכתיב 'מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה'. 'מים רבים', אלו העובדי כוכבים, שנאמר (ישעיה ז י) 'כהמות מים יהמיון', ואם מתכנסין כל העובדי כוכבים לבטל את האהבה שבין הקדוש ברוך הוא לישראל, לא היו יכולים, הוי 'מים רבים' לא יוכלו לכבות את האהבה', שנאמר (מלאכי ג ט) 'ואהב את יעקב'. ונהרות לא יטשפוה' (שי"ט ט טז), אלו המלכויות, שנאמר (ישעיה ט ז) 'את מי נהר העצומים והרבים את מלך אשור'. 'אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבזו לו', אבל בני עשו לי מקדש של יריעות וירדתי ושכנתם בתוכם, שנאמר (שמות מ לה) 'ולא יכול משה לבוא אל אהלי מועד וכבוד ה' מלא את משכן'. וביאר ביפה תואר: 'אם יתן איש את כל'. כוונתם לפרש 'אם יתן איש את כל הון ביתו' כנגד אומות העולם וכו'.

(ברכת אהנה רצה), דהיינו שֶׁהַתּוֹרָה יִחָשֵׁב בְּעֵינָיו וְיֵהָא חֲבִיב אֶצְלוֹ מְאֹד מְאֹד.

כניסת החכמה ללב על ידי חזרת התורה

וּבָזָה יֵשׁ לֹאמֵר לְפָרֵשׁ גַּם בְּן הַפְּסוּק (משלי טו כא) 'לְחַכֵּם לֵב יִקְרָא נְבוֹן וּמְתָק שְׁפָתַי יִסְיֵף לְקַח', דְּהֵנָּה בְּשִׁבִיל זֶה הִרְמֹז שֶׁל 'לֵב' הוּא לְהַפְּךְ, דְּהֵינּוּ מִתְחַלֶּה הַבִּי"ת וְאַחֵר כִּף הַלְמָ"ד י"א, כְּדִי שִׁיְהֵא צְרִיף לְחֹזֵר הַתּוֹרָה בְּכָל פַּעַם וּכְפִי הַנְּזָכֵר לְעִילֵיב, כְּדִי שֶׁתֵּבֵא הַחֲכָמָה לְלֵב, וְעַל יְדֵי שְׁמֵדָבָר בְּכָל פַּעַם יִכְנֹס לְלִבּוֹ, [ט] וּכְמוֹ שֶׁכְּתָבוּ הַמְּפָרְשִׁים (מנחות מג:) ז"ל עַל הַפְּסוּק (נמדנר טו ט)

ביאורי החסידות

בחשקות הלב אשכון בתוכה. יי. כיון שעיקר העבודה היא להכניס החכמה ללב, לכן צריך לעסוק בתורה עד שיעשה הכל מתוך חשקות הלב. יח. תיבת 'בראשית' מרמזת לספירת החכמה, שהיא הראשית לכל הספירות שמשתלשלות ממנה. יט. 'בראשית' היינו החכמה, תכליתה היא שתשפיע על ה'לב' [שמרומו כל' בסיום התורה והב' שבתחילתה]. כ. וזו היא בקשתנו בתפילה 'ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד' שתתחבב התורה כל כך בלבנו, עד שלבנו יתעורר 'לשמור ולעשות' עם כל חשקות הלב. כא. לכך רמז תיבת 'לב' אינו כסדרו כנ"ל. כב. לרמז שמיד שמסיים את התורה, צריך לחזור ולהתחיל את התורה שוב ושוב, וכך כשבא ללמ"ד שבסיומה מתחבר עם הבי"ת שבתחילתה, ונמצא שתיבת 'לב' היא כסדרו. כג. כך שעל ידי החזרה פעם אחר פעם, תיכנס חכמת התורה

ציוני החסידות

והנה בראשית רומז לחכמה. ראה בספר הבהיר (סי' ג): אין בראשית אלא חכמה.

וראה בפירוש הריקאנטי (נלשית 6 ב): 'בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ'. לפי דעת רבותינו ז"ל ומה שנראה מכוננתם בספר הזוהר, כי מלת 'ראשית' רומזת לחכמה העליונה, הנקראת 'חכמת אלהים', ונקראת בספר הזוהר (מק"ו עכ סג): 'נקודא חדא סתימא עלאה', היא הספירה השנייה הנאצלת מן הספירה הראשונה, ונקראת ראשית מן הטעם שנבאר בגזרת האל. וכן אמרו רבותינו בספר הבהיר אין ראשית אלא חכמה. ועל כן תרגמו בתרגום ירושלמי 'בחכמתא', הוא שנאמר (פסלי ק"א י) 'ראשית חכמה יראת ה'', וכתוב (איזנ נח ט) 'הן יראת ה' היא חכמה'. גם אונקלוס תרגם 'בקדמין', רמז לשלושים ושתיים נתיבות חכמה, ולכן לא תרגם 'בקדמיתא' וכו'. אמנם עיקר הכוונה הנח' כי 'ראשית' רומזת לחכמת אלהים אשר בה נברא העולם, שנאמר (משלי ג י) 'ה' בחכמה יסד ארץ', וכתוב (פסלי קד נד) 'כלם בחכמה עשית'. גם הבי"ת שבמלת בראשית רומזת לחכמה הנקרא 'בית', שנאמר (משלי ג ב) 'בית נתיבות נצבה', רמז לשלושים ושתיים נתיבות החכמה, ועל כן היא גדולה. וכן וכמו שכתבו המפורשים. זה לשון הגמרא: ותניא אידך 'וראיתם אותו וזכרתם ועשיתם', ראה מביאה לידי

לב"י, רק משום [ד] דמבאר בספר התניא שעקר עבודת ישראל הוא להכניס החכמה ללב, דהיינו שהכל יעשו בחשקות הלב"י, וזה אין יכולין שום אמה ולשון לעשות"י, וזה שכתבה התורה ויעשו כל חכם לב', שהכניסו החכמה ללב"י. ולכן הביא המדרש זה הפסוק 'מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה', אבל בני יבואו ויעשו לי יריעות עזים ואשכן ביניהם"י. ולכן עקר למוד התורה שייכניס החכמה ללב"י. [ח] והנה בראשית רומז להחכמה"י, כמו שמתרגם המתרגם (מגוס יושלמי) 'בחוכמתא', שייביא אותה ללב"י. וזה הוא גם בן הפרוש של 'ללמוד וללמד לשמור ולעשות'

יב. מלשון הפסוק 'חכם לב' משמע שהחכמה היא לב, והלא ידוע שמקום החכמה היא במוח האדם. יג. העיקר בעבודת ה' הוא לעורר הלב בחשיקה וחפיצה לעבדו, על ידי שיתבונן האדם בחכמתו בגדלות ה' ויכניסו בלבבו. יד. רק בני ישראל שיש להם נפש אלוקית, שמקומה הטבעי היא במקור חוצבה, על כן כשמתבונן בחכמה בגדלות ה' מתרגשת הנפש באהבה ויראה בלב. אך אומות העולם שאין להם נפש זו, אף כשילמדו חכמה בגדלות ה' הרי הוא להם זר ומנוכר ולא יתרגשו באהבה ויראה, ועל כן אין ביכולתם להכניס החכמה ללב. טו. דהיינו שעשו את המשכן בחכמה עם כל חשקות הלב. טז. ומפני זה שייך הדרוש לכתוב 'כל חכם לב', שהכתוב רמזו שעשו בחשקות הלב, ואומר המדרש שאומות העולם לא יוכלו להפריע לאהבה שיש בין ישראל לה', ומפני שמכניסים חכמתם בלבם ועושים המשכן

והכוונה בכאן שאם יתנו אומות העולם כל ממונם לידבק באהבת ה' לעתיד, על ידי מעשה קרבנות, או קיום מצות ישראל, לא יקבלו לפני ה', אלא יהיו מרוחקים, מה שאין כן ישראל שבהוצאה קלה דהיינו משכן של יריעות, באה שכניתו יתברך שאלם, מאהבתו אותם.

וזה דמבאר בספר התניא. לכאורה כוונת רבינו שכן מבואר מכלל ספר התניא, וראה בפרק ט': אך מקום משכן נפש האלהית הוא במוחין שבראש ומשם מתפשטת לכל האברים, וגם בלב בחלל הימני שאין בו דם וכו', והיא אהבת ה' כרשפי שלהבת מתלהבת, בלב משכילים המבינים ומתבוננים בדעתם אשר במוחם בדברים המעוררים את האהבה וכו'. דהיינו תלת מוחין שבראש יהיו ממולאים מחכמה בינה דעת שבנפש האלהית, שהיא חכמת ה' ובינתו, להתבונן בגדולתו אשר עד אין חקר ואין סוף, ולהוליד מהן על ידי הדעת היראה במוחו ופחד ה' בלבבו, ואהבת ה' כאש בוערה בלבבו, כרשפי שלהבת להיות נכספה וגם כלתה נפשו בחשיקה וחפיצה, לדבקה בו באין סוף ברוך הוא, בכל לב ונפש ומאד מעומקא דלבה שבחלל הימני, שיהיה תוכו צוף אהבה מלא וגדוש עד שתתפשט גם לחלל השמאלי לאכפיא לסטרא אחרא.

וְזָכַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם^י. וְזֶה שְׁאֵמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ
 עָלָיו הַשְּׁלוֹם 'לַחֲכָם לֵב' דּוֹקָא, 'יִקְרָא נְבוֹן',
 דְּהֵינּוּ מִי שְׁמַבִּיא הַחֲכָמָה בְּלִבּוֹי^י, וְעַל יְדֵי מָה
 יָכוֹל לְהִיּוֹת כֶּף, וְזֶה 'וּמְתָק שְׁפֹתַיִם יִסִּיף לִקְחִי^י,
 וְדוֹק:

החילוק בין מלך בשר ודם להקב"ה

בַּמִּדְרָשׁ (צ"ר ס יב) אֵיתָא עַל הַפְּסוּק **בְּרֵאשִׁית**
בְּרָא אֱלֹהִים,^[1] וְזֶהוּ שְׁאֵמַר הַפְּתוּב (ספליס
 יט ט) 'וְעֲנִנְתָּה תְּרַבְנִי^י, מֶלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם מְזִכִּיר שְׂמוֹ
 וְאַחַר כֶּף שְׁבָחוּ, וְהֵשֵׁם יִתְבַּרְךָ מְזִכִּיר שְׁבָחוּ וְאַחַר
 כֶּף שְׂמוֹ וְכוּ'^י. וְהִנֵּה קָשָׁה הֲלֵא אֲדַרְבֵּה^[2] שְׂאִין
 זֶה גִּדְרַ עֲנִנָה שְׂמִזְכִּיר שְׁבָחוּ תְּחִלָּה^י. וְיֵשׁ לַפְּרָשׁ
 דְּזֶה הוּא הַחֲלוּק, דְּמֶלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם כִּינּוּ דְעַקֵּר

כּוֹנְנָתוֹ הוּא לְמֶלֶךְ עַל הַמְּדִינָה כְּדֵי לְהַגְדִּיל שְׂמוֹ,^י
 וְלִכְּן בָּא עֲלֵיהֶם מִתְחִלָּה בְּחֶרֶב וְחֲנִית, וְזֶה הוּא
 שְׂמִזְכִּיר שְׂמוֹ^י, וְאַחַר כֶּף כְּשֶׁמְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם
 מְלָכוּתוֹ הוּא מִגֵּן עֲלֵיהֶם, וְלִכְּן מְזִכִּיר שְׂמוֹ וְאַחַר
 כֶּף שְׁבָחוּ^י. אָבֵל אֲצֵל הֵשֵׁם יִתְבַּרְךָ הוּא לְהַפְּקָה,
 שְׂעָקֵר כּוֹנְנָתוֹ לְהִטִּיב לְבְרִיּוּתוֹ, לִכְּן בְּתַחֲלָה מְזִכִּיר
 שְׁבָחוּ^י, דְּהֵינּוּ **בְּרֵאשִׁית בְּרָא**, וְאַחַר כֶּף שְׂמוֹ,
 דְּהֵינּוּ שְׂמִרְאָה לְהֵם יִרְאָה שְׂלֵא יִכְעֹטוּ חֵס
 וְשְׁלוֹם^י. וְזֶה הַפְּרוּשׁ 'וְעֲנִנְתָּה תְּרַבְנִי', דְּהֵינּוּ מָה
 שְׂהֵשֵׁם יִתְבַּרְךָ רוּצָה לְהַרְבּוֹת עוֹלָמוֹ, הוּא מִצַּד
 עֲנָנָה, שְׂרוּצָה הֵשֵׁם יִתְבַּרְךָ שְׂיִהְיוּ עוֹד בְּרִיּוֹת
 לְקַבֵּל טוֹבָתוֹ^י, לֹא כֵן מֶלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם, שְׂעָקֵר
 כּוֹנְנָתוֹ אֲדַרְבֵּה לְהַגְדִּיל שְׂמוֹ, וְלִכְּן מְזִכִּיר שְׂמוֹ
 תְּחִלָּה, וְדוֹק:

ביאורי החסידות

מדינה. לא. אין לו מניעה מלבוא עליהם במלחמה, על אף שאפשר שימותו ויסבלו בני המדינה, כי אין טובת המדינה בעיניו. וזו היא הכוונה שמזכיר קודם את שמו, כלומר שבתחילה עומד בעיניו רק טובת הגדלת שמו. **לב**. ומזכיר אחר כך את שבחו, כלומר שאחר שרואים בני המדינה את שמו הגדול של המלך ונכנעים לפניו, המלך מטיב עמהם ועושה צרכיהם, וזהו כבר שבחו שרוצה גם להטיב עם בני המדינה. **לג**. אצל הקב"ה עיקר כוונת בריאת העולם היא לא לצורך להגדיל שמו חלילה, אלא כי רצונו להיטיב ולהשפיע, ולהיטיב אפשר רק לזולתו, ומפני כך ברא העולם. וזו היא כוונת המדרש שכבר מתחילה מזכיר שבחו, דהיינו שמעשיו מלכתחילה תכליתם הם רק לטובת הבריות וזהו שבחו. **לד**. אחר שהזכיר שבראשית ברא ה' את עולמו להיטיב לבריותיו, מזכיר אחר כך את שמו 'אלהים', כדי שיראו הבריות ממנו ולא יהיו כפויי טובה. **לה**. מזה שהרבה ה' את עולמו בבריאת בריותיו, אין זה חלילה מגאוונה שרצה להגדיל את שמו, אלא כנ"ל שרצה להיטיב לבריותיו הריבים, וזהו השפלה וענוה גדולה לה', שמשפיל עצמו להיטיב לבריות שפלים.

בליבו, וליבו מצד עצמו יחשוק לשמור את כל התורה. **כד**. שזכירת התורה מביאה לידי עשייתה וקיומה, והיינו שחכמת התורה נכנסת ללב, ובכך מתעורר האדם לקיימה. **כה**. 'נבון' נקרא דוקא מי ש'חכם לב', היינו שהחכמה משפיעה שליבו יחשוק לקיים את כל התורה. **כו**. 'ומתק שפתים' על ידי שממתקים ולומדים התורה בשפתיים פעם אחר פעם, זה 'יוסיף לקח' וחכמה בלב, להתעורר לקיימה מתוך חשקות הלב, וכך יקרא 'חכם לב' ו'נבון'. **כז**. הרבית מידת ענוותנותך להתנהג בה עמי (כ"ט טז). **כח**. המדרש בא לפרש מדוע הקדים התיבות 'בראשית ברא' קודם שהזכיר השם 'אלהים', ופירש שהוא מדרכי הענוה, שמלך בשר ודם כשהוא בא להזכיר את עצמו ואת מעשיו, מזכיר קודם את שמו ואחר כך את מעשיו, ואילו הקב"ה מזכיר את מעשיו 'בראשית ברא' ואחר כך את שמו 'אלהים'. **כט**. וצריך להבין לכאורה כי המתפאר במעשיו בתחילה מורה יותר על גאוותו, שעוד קודם שאמר שמו כבר מתפאר במעשיו. **ל**. מלך בשר ודם הרוצה למלוך על המדינה, אין תכלית רצונו להיטיב לבני המדינה, אלא תכלית רצונו הוא שיגדל שמו שמוּלך על עוד

ציוני החסידות

וין זהו שאמר הכתוב 'ועננתך תרבני'. וז"ל המדרש: שמעון בן עזאי אומר 'ועננתך תרבני', בשר ודם מזכיר שמו ואחר כך שבחו וכו', אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא משברא צרכי עולמו אחר כך מזכיר שמו, 'בראשית ברא אלהים'. ויא ש'אין זה גדר ענוה שמזכיר שבחו תחילה. ראה בישמח משה (פר' נגאסית ד"ה נגאסית ס"א): 'בראשית ברא אלהים'. במדרש שמעון בן עזאי אומר 'ועננתך תרבני' בשר ודם מזכיר שמו ואחר כך מזכיר שבחו וכו', אבל הקב"ה אינו כן, אלא משברא צרכי העולם אחר כך מזכיר שמו, 'בראשית ברא', אחר כך 'אלהים', עד כאן. ויש להבין מאי ענוה יש בזה, כי כפי המושכל הראשון הוא כלפי לייא [להיפך].

זכירה, וזכירה מביאה לידי עשיה. וראה בספרי (שופטים קס"א) [ע"פ הגהות הגר"א]: 'למען ילמד ליראה את ה' אלהיו' (דברים י"ט). מלמד שהתלמוד מביא לידי יראה, יראה מביא לידי שמירה, שמירה מביא לידי מעשה. וראה בפירוש המלבי"ם (המורה והמטה דברים י"ט ס"א ל"א): מבוואר שיראת ה' נסבבת מלמוד התורה, שעל ידה יודע לו גדלתו של יוצר בראשית וטובו חסדו והשגחתו עליו, וישוה ה' לנגדו תמיד ועל ידי כך יירא מהמלך הגדול הצופה עליו תמיד ורואה במעשיו וכו'. ויראה זו מביא לידי שמירה שישמר מעבור על מצוות לא תעשה מיראת ה', ומן השמירה בא לידי עשיה של מצוות עשה.

מדוע לא התחיל התורה מהחודש הזה לכם'

הטבע מתנגד לתורה ולישראל

וְנִרְאָה לְפָרֶשׁ דְּהִנֵּה ^[טז] מִבְּאֵר בְּסָפְרִים הַקְּדוּשִׁים
עַל הַפְּסוּק בְּרֵאשִׁית פָּרָא אֱלֹהִים,
שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם בְּדִין ט', וְכָל נִבְרָא שָׂבָא לְעוֹלָם
הַזֶּה צָרִיף לְקַבֵּל דִּין ט', ^[טז] וְכֵן 'אֱלֹהִים' הוּא
בְּגִמְטְרִיא 'הַטְּבַע' ט', וְהִנֵּה הַטְּבַע הוּא הַפֶּף וְנִגְד
הַתּוֹרָה וְנִגְד יִשְׂרָאֵל ט', ^[טז] וְכִמּוֹ שֶׁמִּבְּאֵר בְּסָפְר
עֲשָׂרָה מֵאָמְרוֹת (מֵאֵמֶר מִקוֹר דִּין ט"ז פ"ג) ^[טז] שֶׁהֵם
בְּמִבְּיט אֵיבָה לְיִשְׂרָאֵל ט', וְכָל הָאֲבוֹת מֵצַד הַטְּבַע
לֹא הָיוּ רְאוּיִן לְהוֹלִיד ט'.

בְּרֵשִׁי (ב ב) זֶה לְשׁוֹנוֹ, ^[יב] אָמַר רַבִּי יִצְחָק,
לֹא הָיָה צָרִיף לְהַתְּחִיל אֶת הַתּוֹרָה,
אֲלָא מִ'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם' וְכו' (שְׁמוֹת יב ג) ט'.
מִשּׁוּם 'כַּח מַעֲשֵׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לְתַת לָהֶם
נִחְלָת גּוֹיִם' ט' (פְּסִלִים ק"א ו). וְהִנֵּה לְכַאוּרָה קֶשֶׁה
^[יג] הֵלֵא בְּמָה עֲנִינִים וְתוֹרוֹת שִׁישׁ מִכָּאֵן עַד
'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם', וְאָף לְפִי פְּשׁוּטוֹ יֵשׁ גַּם בֵּין
מִצְוֹת מִלָּה וּפְרִיָה וּרְבִיָה, וְמָה מִקֶּשֶׁה רַבִּי
יִצְחָק ט'.

ביאורי החסידות

זו ישנם כמה ציונים ותורות שנצטוו ישראל, ואף מצות מילה ופרייה ורבייה שמפורשות בכתובים, ועבור מצוות אלו התחילה התורה בפרשת בראשית. **לט.** לָכֶךְ אמר 'בראשית ברא אלקים', ולא אמר 'ברא ה', כיון שאלקים זה מידת הדין ולהורות שהעולם נברא במידת הדין. **מ.** לָפִי שהבריאה היתה במידת הדין, צריכים כל הנבראים שבאים לעולם לקבל עליהם את הדין. **מא.** האשם 'אלהים' עולה בגימטריא פ"ו כמו הגימטריא של 'הטבע'. **מב.** הנהגת הטבע מתנגדת לקיום התורה וישראל. **מג.** ההנהגה הטבעית מבטלת בשנאה לישראל, שאינה רוצה בקיומם. **מד.** מצד ההנהגה הטבעית לא היו שלשת האבות ראויים להוליד בנים, והואיל ואין הטבע רוצה בקיומם ובריבויים.

לו. לא הוצרכה התורה להתחיל עם סיפור מעשה בראשית, אלא עם פרשת 'החודש הזה לכם', שיש בה הציווי על המצוה הראשונה היא קידוש החודש, ומדוע התחילה עם סיפור מעשה בראשית. **לז.** הטעם הוא מפני שרצה הקב"ה לספר לעמו ישראל את כח מעשיו, שהוא ברא העולם, וברצונו נתן הארץ לאומות העולם להיות להם לנחלה, וברצונו נטלה מהם ונתנה לישראל עמו, ולא יוכלו אומות העולם להרהר על ישראל שכבשו את הארץ מהם, לסטים אתם שנטלתם את שלנו, לפי שהכל של הקב"ה וברצונו נטלה מהם ונתנה לישראל. **לח.** מזה הקשה רבי יצחק מדוע לא התחילה התורה בפרשת קידוש החודש שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, הרי מפרשת בראשית עד פרשה

ציוני החסידות

אלהים. והנה מדת הגבורה היא אלהים, משתמשת במדת אלהים התחתון. ובריאת העולם היה בדין, 'בראשית ברא אלהים'. ויזו וכן אֱלֹהִים הוּא בְּגִמְטְרִיא הַטְּבַע. ראה בפרדס רימונים (שער יב פ"ג): וכן עולה שם אלקים במנין הטבע שהוא בו. ויזו וכן **שִׁמְבוּאֵר בְּסָפֵר עֲשָׂרָה מֵאָמְרוֹת.** וז"ל: ולמדנו לדורות שבנתים [מאדם הראשון עד תחיית המתים. יואל משה] שאין כח בזכות דהשתא לשדד את המזל אם לא ביד חזקה. וזו כחו של אברהם, דצדק [כוכב צדק] הוה קאי ליה במערב ואוקמוהו במזרח (שנת קנ"ו). ואף על זה יתבונן המשכיל, כי עדיין יש תנאי מוקדם מששת ימי בראשית להשיב כל שינויי הטבע לתנאים הראשון, אלא שאולי צדק במערב, היה שנוי הטבע מהכרח המבחן, וכשהחזירוהו למזרח הוא תנאו הראשון וכו'. ואם נניח דמעקרא היה לו לאברהם צדק במערב, אף אנו נאמר שאלמלא זכות זרעו אחריו, שלא יפסיק לעולם, כבר שב המזל לתנאו לשויה לאברהם מחשוכי בנים, והוא המגזם עלינו בכל דור ודור, אלא שקדם רב חסד לזכור לבנים זכות כל האבות כחוט משולש שלא במהרה ינתק, גם בניהם עדי עד יוסיפו זכיות לבאים אחריהם, כי אין לך דור שאין בו כאברהם.

ויזו **אמר רבי יצחק.** וז"ל רש"י: אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל התורה, אלא מ'החודש הזה לכם' (שמות יב ג), שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל. ומה טעם פתח ב'בראשית', משום 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים' (פְּסִלִים ק"א ו), שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו.

ויזו **הלא כמה ענינים ותורות שיש מכאן עד 'החודש הזה לכם'.** ראה בדעת זקנים (ד"ה נלשית - עמ"ס): ועוד פירש רש"י אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל התורה וכו'. וקשה שהרי כבר נצטוו על מילה וגיד הנשה. ומיהו יש לומר דנקט מצוה ראשונה שנצטוו כל ישראל ביחד ולא ליחיד.

וראה עוד בפירוש החזקוני (ד"ה נלשית ע"ג): ואם תאמר הרי שבע מצוות, מצות מילה וגיד הנשה קדמו למצות החודש שהיא ראשונה. אלא יש לומר הא דקרי לה בפירוש רש"י למצות החודש מצוה ראשונה, לפי שהיא ראשונה למצוות שנצטוו ישראל עליהם במעמד כולם.

ויזו **מבואר בספרים הקדושים.** ראה במדרש אגדה: 'ברא אלהים' ולא נאמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה במדת הדין לברוא את העולם, וכיון שראה שלא היה יכול לעמוד במדת הדין לברוא, שיתף עמה מדת הרחמים, שנאמר (לֶלֶךְ ג ד) 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים'. והובא ברש"י.

וראה בראשית חכמה (שער ה'הטעם פ"ו אות כד): והטבע עולה כמנין

בקיום התורה ומצוות משדר הקב"ה מערכות הטבע

רק אם אחד מישראל ורצה לעסק בתורה ובמצוה, [יח] אז השם יתברך משדר מערכות השמים בשבילו, הן בשביל כל ישראל בכלל או

בפרט^מ. ולכן על ידי שהיו ישראל במצרים בתכלית הצער ודחק, נתן להם השם יתברך שֶׁכָּר עבודתם, [טו] והוציאם משם ושיד בשבילם כל מערכות השמים^מ, ואמר להם 'החדש הזה לכם',

ביאורי החסידות

מו. בשכר שהתאמצו ישראל בשמירת התורה והמצוות במצרים, על אף שהצרו להם המצרים שם, שילם להם ה' את שכרם ושנה עבורם את מערכות הטבע והוציאם ממצרים.

מה. מצד מערכות הטבע אין לישראל אפשרות להתקיים בעולם, רק על ידי שמתאמצים בשמירת התורה והמצוות, הקב"ה משנה את מערכות הטבע, עבור כלל ישראל ועבור כל אחד בפרט.

ציוני החסידות

וראה בסידורו של שבת (שוקט ג עקף 6 עלה א): אמנם הירא והחרד לדבר ה' ורוצה בעבודת בוראו, לא כן הוא עושה, כי הוא אינו חושש לגופו וטבעו, ורוחו ונפשו אליו יאסוף אל צור העולמים ברוך הוא, אשר בראו יש מאין, והוא מהפך עצמו מהיש אל האין, ואומר לנפשו שחי ונעבורה, ומטריח עצמו בטרחה יתירה יותר מכחו להשיג איזה מהמצות ה' לעשותה, ועוסק בתורה יותר מלימודו ובמסירת נפשו לה' וכו', וכשיגיע לידו ממצות הקירים כל אשר לו יתן בעד נפשו לזכותה במצוה, ופושט את מלבושיו להליבש ערומים ולהשיא יתומים, וכשנותן צדקתו לעני אינו משיח כלל אם נשאר לו עוד בירו ליתן טרף לביתו או לא, והכל עבור כי צמאה נפשו ויכמה בשרו לאהבת ה' אלהיו, עד כי נסכוף וחסף בכלות נפשו לה'. וכשעומד בתפלה נגד המקום, נפשו אליו ישא, והחיות שלו רץ ושוב לדבק עצמה למקור שורשה מקום אשר לוקח משם בהשתוקקות רב ובחפיצה וחשיקה גדולה, למול זה גם הקב"ה מתנהג עמו שלא בדרך טבע העולם וכו'. ואפילו בדורותינו כמה העין רואה בחוש נסים שנעשו לצדיקי אמת שנתהפך הטבע בפניהם, וכל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה', ושם ה' נקרא עליהם שמהוה לנגדם התהויות חדשות ומשדר כל מערכת השמים ומזוהה הרקיע בשבילם. והכל עבור כי עז צדקתם ואמתתם בדרך ה' שלא בטבע מערכת השמים ומזולת הרקיע בשבילם, והכל עבור כי עז צדקתם ואמתתם בדרך ה' שלא בטבע כוחי גופו, ואדרבה מסגף עצמו בסיגופים גדולים כדי לזכך ולטהר ולהחליש כח הגוף, כדי שיהא כלי נכון מקודש ומזומן להשראת הקדושה.

וראה במראה יחזקאל (ואלף ד"ה וזאפון אמת): ובאופן אחר, מה שכתוב (שמות ו ט) 'ואזכור את בריתי כו', והשם של ברית מילה הוא שם 'אל שדי' כנ"ל. והטעם שמצוה זו מסוגלת לקרב הגאולה כנ"ל. והשם 'אל שדי' מורה שהוא משדר מערכות השמים, ועל כן במצרים שלא היו כדאין, והמדת הדין מקטרג הוצרכו ליד חזקה לכפות מדת הדין, וזהו שאמר (שם ג יב) 'מי אנכי כי אלך כו' וכי אוציא את בני ישראל כו', ופירש רש"י באיזה זכות כו'. והשיב לו (שם פסוק יג) בצאתכם ממצרים 'תעבדון את ה' על ידי קבלת עול מלכות שמים במצות ברית מילה וקבלת התורה, יהיו למעלה מן המזל בהשגחה פרטיית, וזהו שאמר 'ואזכור את בריתי' על ידי השם 'אל שדי' אני צריך לשדר מערכות שמים בשבילם.

ויח' והוציאם משם בשבילם כ"ה מערכות השמים.
ראה בנוה הקודש (צ"ר ג א ג ד"ה ולכן י'): ופירש חכמי האמת הענין, לפי שכל עת וזמן יש לו מזל ושר מיוחד הממונה עליו למעלה בעולם הגלגלים, וכן כזה יש גבוה מעל גבוה בעולם העליון עולמו של הקב"ה, שעל כל עת וזמן ממונה

אשר היה בגאולת ותשועת ישראל, בהיות הדבר רחוק מאד משני צדדין, אם מצד המן הרע ואם מצד מרדכי הצדיק עליו השלום. כי נודע שהגורלות שהפיל המן היו טובים על שני ענינים, הא' לידע ולראות כפי המבט השמימי הזמן אשר יורה על שפלות והכנעת מרדכי כפי רוע מזלו, והב' זמן עליית כוכב מערכתו של המן. ומצא היותו אותו הזמן של י"ג באדר נכון ומזומן למלאות חפצו בשני אלו הדברים, כי היה אז המן בגובה רום הוראתו ומרדכי עליו השלום בשפל המדרגה, משועבד למדרך כף רגל. והיה מחסד השם יתברך בגודל רחמיו, לבטל כל אלו ההוראות ולשדר המערכות ולגזור ההפך בשני הדברים. כי ודאי זה הוא מעיקרי הנס שראוי לפרסם ביום זה [יום הפורים] וכו'. ואם כן מה היה גודל הנס עד שהסכים הרב הנוכח [מהר"ם אלמשנין] וזכרו לברכה שהיה זה בטול המערכה שהיתה מורה נגד ישראל להוציא כוננת המן הרשע לפועל, ומה גם על הדרך האמור שהייתה ההוראה עת מעלה להמן ושפלות גדול למרדכי, ושניהם ברגע אחד.

ויח' אז השם יתברך משדר מערכות השמים בשבילו. ראה מה שכתב המהר"ל (דקן ח"ס פ"ג מ"ה): יש לך לדעת, כי ההנהגות אשר הם בעולם הם שלש, כי הנהגה שצריך האדם לנהוג לפי מנהגו של עולם, לחרוש ולזרוע, ושאר צרכיו אשר הם צריכים לפי הנהגת סדר העולם וטבעו והאדם משועבד להנהגת הטבע. ועוד יש הנהגה בלתי טבעית, והיא הנהגה האנושית, אשר מתחדש מן הבחירה, ועל ידי זה הנהגה הנימוסית, שהוא על ידי המלכות מה שירצה ומה שלא ירצה, וגוון גזירתו על האדם, והוא הנהגת הנימוס. והאדם הוא משועבד גם כן להנהגה הזאת, שהוא משועבד אל המלך, שעל ידו הנהגה הזאת. והנהגה השלישית היא הנהגה אלהית, שסדר השם יתברך בעולם, איך יהיה נוהג על ידי התורה שנתן השם יתברך. ובוה הנהגת העולם על שלשה דברים וכו', עד שהם שלשה הנהגות, הנהגה טבעית, הנהגה נמוסית, הנהגה אלהית בלתי טבעית. ואמנם כאשר מקבל עליו עול תורה, אז הוא עם השם יתברך, ואז מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. כי ההנהגה השלישית הזאת, היא הנהגה אלקית עד שהאדם עם השם יתברך, ואז הוא יוצא מן עול מלכות ומן עול דרך ארץ, שאלו שניהם הם מצד עולם הזה, ואשר הוא משועבד אל השם יתברך, אי אפשר שיהיה משועבד אל המלכות ואל הטבע.

וראה בתפארת עזריאל (נ"א ד"ה לו יאמנו שנפרסה): או יאמר שבפרשה זו נזכר הנחת תפילין, כמה דאת אמר (שמות יג ט) 'והיה לאות על ידך וגו' וכו', ובמצוות אלו אנו מעוררים שהוא יתברך משדר מערכות, כי מדרך הטבע שה אחת בין הרבה זאבים אין לו קיום, והוא יתברך מקיים אותנו, כי אנו מעוררים שידוד המערכות.